

Д. В. Якушев

аспірант кафедри менеджменту та управління проектами
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ

У статті розглянуто особливість планування екологічних проектів щодо забезпечення вирішення проблемних питань. Узагальнено напрацьовані концептуальні аспекти, пов'язані з реалізацією проектів сталого розвитку. Наведено організаційні ознаки проектно-орієнтованого управління сталим розвитком території та запропоновано відповідну модель для оцінювання результативності управління екологічним розвитком територіальних громад.

Ключові слова: екологічний проект, модель управління, проектний підхід, сталий розвиток, територіальна громада.

Постановка проблеми. Кризова ситуація, яка склалася в Україні в екологічній галузі останнім часом, неминуче стане пріоритетною для вирішення існуючих проблемних питань. Упровадження екологічних проектів органами місцевого самоврядування за рахунок коштів як державного, так і місцевого фондів охорони навколишнього природного середовища, за рахунок інвестицій міжнародних донорів після проведення реформи децентралізації влади вже в найближчій перспективі матиме більш масштабний характер.

Особливість планування екологічних проектів полягає в організації обговорення за участю місцевої влади, представників громадськості, підприємницької спільноти, у формуванні перспективного розвитку відповідної території, узгодженні суспільних інтересів, а також налагодженні системи комунікацій. Винайдення найкращих проектних природоохоронних ідей та їх сумісність зі стратегічними й операційними цілями з урахуванням визначених конкурентних переваг території та нагальних потреб, винайдення оптимальних рішень щодо управління екологічними проектами дасть змогу поєднати механізми взаємодії потенційних учасників із належним інформаційним супроводом діяльності, пов'язаної з плануванням екологічного розвитку території [11].

Забезпечення використання підходів, методів, інструментів менеджменту в сучасному публічному управлінні сприяє розв'язанню низки важливих проблемних питань, які базуються на визнанні таких пріоритетів, як орієнтація на клієнта – споживача публічних послуг, підвищення

гнучкості управління, забезпечення його готовності до змін, інновацій і нововведень [6].

Сучасні процеси децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування мають на меті більш якісні результати діяльності посадових осіб місцевого самоврядування в співпраці з органами виконавчої влади та громадськістю, наслідком яких має стати більш стрімкий сталий розвиток окремих територій і держави загалом. Оцінювання результативності моделі управлінської діяльності на місцевому рівні, а точніше управління екологічним розвитком у новоутворених об'єднаних територіальних громадах, на нашу думку, дасть змогу правильно сконцентрувати ресурси й зусилля для подальшого впровадження реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук оптимальних методичних підходів в управлінні екологічним розвитком привертає увагу науковців, діяльність яких пов'язана з впровадженням проектних рішень. Окремо варто назвати таких учених, як В. Антонюк, В. Бабаєв, О. Бондар, С. Гринецька, В. Вовк, Т. Кравченко, В. Молоканова, О. Невелєв, О. Новикова, І. Осауленко, Н. Сментина, І. Чикаренко, Ю. Шаров та інші, роботи яких стали ґрунтовною основою для подальших досліджень питання винайдення оптимальних рішень для забезпечення сталого розвитку в Україні. Проте якщо взяти до уваги екологічний стан регіонів України, то питання вдосконалення методичних підходів в управлінні екологічним розвитком залишаються актуальними.

Передовий досвід розвинених держав щодо інтеграції екологічної політики в усі галузі еко-

номіки та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління [1] свідчить про те, що сталий розвиток держави неможливий без екологічного складника. Перехід до сталого розвитку в Україні може здійснюватись двома шляхами, що визначені трактуванням постіндустріального суспільства [2, с. 77]. Відповідно до цих трактувань постіндустріальне суспільство розглядається як продовження, особлива стадія техногенного розвитку, яка не потребує зміни основних цінностей, а зміни відбуватимуться лише під час розвитку нових технологій – у способі життя, соціальних комунікаціях, відносин між державами. За такого підходу сталий розвиток інтерпретується як пролонгація сучасного технологічного прогресу з певними природозахисними обмеженнями. Відповідно до іншої позиції постіндустріальне суспільство не є продовженням техногенного розвитку, а визначається як початок нового типу цивілізації – духовно-екологічної (ноосферної) [8, с. 21].

Суть концепції сталого розвитку, сформульована академіком В. Вернадським у першій половині ХХ ст., полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувались якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля та відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини [8, с. 22].

Також необхідно враховувати напрацювання науковців щодо процесу обґрунтування цілей і пріоритетів сталого розвитку з визначенням альтернативних варіантів та інструментів їх досягнення шляхом порівняльної оцінки можливих альтернатив і прийняття найбільш імовірного з них в очікуваних умовах. Саме такий підхід до категорії вказує на те, що планування є своєрідним стрижнем усієї системи управління, процесом, за допомогою якого система пристосовує наявні ресурси до змін, що можуть трапитись у її внутрішньому середовищі чи зовнішньому оточенні [7, с. 17].

Отже, наявність проблемних питань із формування системи управління екологічним розвитком територій, відсутність її належного теоретико-методологічного забезпечення потребує комплексного підходу з упровадженням концептуальних підходів розроблення та впровадження відповідних моделей проектно-орієнтованого управління й оцінювання результативності управління сталим розвитком територій.

Мета статті – узагальнення напрацьованих концептуальних аспектів, пов'язаних із реалізацією проектів сталого розвитку, та пропонування відповідної моделі щодо оцінювання результативності управління екологічним розвитком територіальної громади.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні реформи надають надію щодо подальшого підвищення рівня відповідальності влади перед громадою за результати управління, що зумовлює необхідність упровадження новітніх методологічних засобів. Упровадження управлінських технологій, що забезпечують ефективну реалізацію системних вимог до здійснення екологічного розвитку територій, має на меті досягти певних результатів, які спрямовані не лише на покращення умов життя людини, а й на поліпшення навколишнього природного середовища.

Запропонована раніше проектно-орієнтована модель щодо більш ефективного управління екологічним розвитком [11] забезпечує виконання деякої множини функцій управління (Е). При цьому кожна з функцій e_i , де $i=1, \dots, n$, може бути реалізована за умови реалізації процедур P_{ij} , $j=1, \dots, n_i$. При цьому кожна процедура потребує наявності відповідної інформації V_{ij} та характеризується кількістю задіяних стейкхолдерів S_{ij} , відведеним часом виконання T_{ij} та необхідною схемою організації інформаційних потоків Q_{ij} . Вибір найкращої процедури для реалізації функції проектно-орієнтованого управління екологічного розвитку за визначених умов у більшості випадків не має однозначного вирішення. З метою оцінки можливостей проекту запропоновано узагальнену функцію $F(V_{ij}, S_{ij}, T_{ij}, Q_{ij})$, яка характеризує вигідність процедури P_{ij} за початкових умов.

Як зазначалося, ця модель дає можливість виділити основні процедури та підкреслити проблемні моменти проектно-орієнтованого управління екологічним розвитком, що сприятиме підвищенню ефективності управління загалом.

Стратегічна екологічна оцінка в країнах Європейського Союзу застосовується з початку 2000-х рр. та регулюється Директивою 2001/42/ЄС «Про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище». Для вітчизняних умов стратегічна екологічна оцінка – це новий підхід, який базується на існуючих принципах оцінки впливу на навколишнє середовище, проте передбачає оцінку комплексного впливу на довкілля проектів, програм.

Метою стратегічної екологічної оцінки є забезпечення врахування екологічних аспектів під час ухвалення стратегічних рішень для підтримки екологічно розвитку. Процеси проведення стратегічної екологічної оцінки вимагають запровадження інноваційних підходів як на рівні формування політики, так і на рівні реалізації стратегій, програм і проектів, у тому числі під час ухвалення стратегічних рішень. Результати проведення стратегічної екологічної оцінки сприяють «міжсекторальному втручання» та зменшенню негативних наслідків, своєчасному інституційному коригуванню стратегій, програм і проектів, запровадженню інновацій у планах та процедурах [10].

Забезпечення сталого розвитку територіальних громад під час застосування стратегічної екологічної оцінки дасть змогу більш ефективно розробляти й упроваджувати екологічну політику та формувати стратегії розвитку територій.

З огляду на поступову європейську інтеграцію України не викликає сумнівів доцільність запровадження стратегічної екологічної оцінки під час комплексної експертизи екологічних проектів на стадії розроблення стратегії сталого розвитку територіальної громади.

Концепція сталого розвитку не лише активно сприяє розробленню місцевих програм сталого розвитку, а й є важливим механізмом ефектив-

ного управління та вироблення ефективної екологічної політики, що базується на проектному підході.

Крім того, проведення моніторингу після реалізації екологічних проектів є підставою для здійснення органами місцевого самоврядування функції оцінювання результатів екологічної діяльності. Саме моніторинг є тією функцією зворотного зв'язку та запланованого результату виконання екологічного проекту через його корегування за необхідності. Також моніторинг забезпечує виконання оцінювання результатів екологічного розвитку.

Моніторинг є процесом регулярного спостереження за дотриманням певних встановлених заздалегідь вимог до діяльності за допомогою визначених індикаторів. У процесі екологічного розвитку за допомогою моніторингу впровадження екологічних проектів здійснюється в декілька етапів (див. рис. 1).

Під час планування екологічного моніторингу визначаються індикатори виконання заходів і досягнення цілей. Також на етапі планування необхідно визначити методи збору інформації та його частоту. На підготовчому етапі розробляються документи щодо збору інформації, відповідальних за проведення моніторингу. Збір даних, контроль за системою моніторингу дають можливість проаналізувати й оцінити індикативні показники та вчасно внести зміни до запровадженого проекту. Документування

отриманих даних і подальше їх використання завершують процес моніторингу впровадження екологічного проекту. Однак не менш важливим є постпроектний моніторинг, тобто збір та аналіз даних після впровадження екологічного проекту.

Існують різні підходи до визначення індикаторів сталого розвитку, а також певні підходи й методики, за допомогою яких можна оцінити успішність діяльності органів місцевого самоврядування:

- система керування якістю відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001, яка є основою застосування багатьох методів покращення діяльності та ефективності менеджменту, апробованих найкращими організаціями світу;
- система екологічного управління ISO 14001, що прийнята в Україні, містить склад та опис елементів системи управління навколишнім середовищем,

Рис. 1. Етапи моніторингу впровадження екологічного проекту

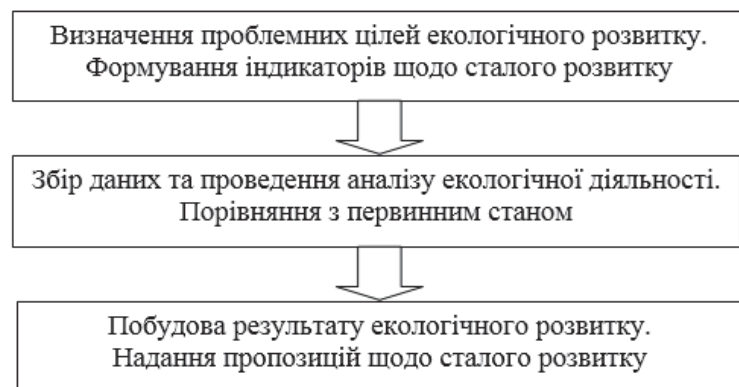

Рис. 2. Оцінювання результативності управління екологічним розвитком території

настанови з їх застосування, а також настанови щодо здійснення екологічного аудиту.

Для оцінювання результативності управління екологічним розвитком території доцільно застосовувати такі широко відомі інструменти, як SWOT-аналіз та PEST-аналіз. Узагальнивши напрацювання на основі принципів сталого розвитку, оцінювання результативності управління екологічним розвитком території доцільно здійснювати на функціональному рівні (див. рис. 2).

Однак запропонована схема не є універсальною, може виникнути ситуація, що неможливо буде побудувати результат екологічного розвитку через суб'єктивні проблемні питання окремих територіальних громад. Тому таку схему оцінювання доцільно застосовувати під час проектно-орієнтованого управління.

Таким чином, під час упровадження проектно-орієнтованої моделі *оцінювання результативності управління екологічним розвитком територіальних громад* варто розглядати як процес, що здійснюється за допомогою моніторингу та в підсумку має визначити реальні результати та встановити пропозиції під час упровадження конкретних екологічних проектів.

Висновки і пропозиції. Для підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування та спроможності територіальних громад як результату екологічного розвитку важливим напрямом є використання проектного підходу до діяльності й співробітництва.

У статті наведені організаційні ознаки проектно-орієнтованого управління сталим розвитком та запропоновано відповідну модель для оцінювання результативності управління екологічним розвитком територіальної громади. Використання оцінювання результативності управління має вдосконалити впровадження екологічних проектів і зробити їх управління для всіх зацікавлених сторін більш ефективним. Цей підхід враховує як безпосередній, так і опосередкований вплив результатів екологічного розвитку територіальних громад.

Список використаної літератури:

1. Бондар О. Сучасний стан та перспективи розвитку української системи технічного регулювання в галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів / О. Бондар, В. Барановська, С. Берзіна // Екологічні науки: науково-практичний журнал / гол. ред. О. Бондар. – К. : ДЕА, 2012. – № 2. – С. 68–77.
2. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19(598). – С. 77.
3. Мороз О. Особливості становлення системи місцевого управління в Україні / О. Мороз // Ефективність державного управління: збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / за заг. ред. А. Чемериса. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 9. – С. 398–404.
4. Рач В. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегії регіонального розвитку / В. Рач, О. Россошанська, О. Медведєва. – К. : К.І.С., 2010. – 276 с.
5. Савченко В. Теоретичні засади регулювання соціально-економічного розвитку держави та регіонів / В. Савченко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2009. – № 1(2). – С. 23.
6. Серьогін С. Запровадження досягнень менеджменту в публічне управління / С. Серьогін // Менеджмент-орієнтовані підходи до здійснення змін в публічному управлінні : матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 22 жовтня 2010 р.) / за заг. ред. Ю. Шарова. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – С. 12–13.
7. Сментина Н. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : [монографія] / Н. Сментина. – О. : Атлант, 2015. – 365 с.
8. Новікова О. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : [монографія] / О. Новікова, О. Амоша, В. Антонюк та ін. – Донецьк : Ін-т економіки промисловості, 2012. – 534 с.
9. Черкашина К. Місцеве самоврядування як засіб забезпечення сталого розвитку територій / К. Черкашина // Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (1 жовтня 2011 р.). – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. – С. 88–90.
10. Що таке стратегічна екологічна оцінка (СЕО)? // Building Capacity in Evidence-Based Economic Development Planning in Ukrainian Oblasts and Municipalities (EBED) : Project of International Technical Assistance. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ebed.org.ua/sites/expertise.one2action.com/files/what_is_sea_ebed_1.pdf.
11. Якушев Д. Проектно-орієнтований підхід в управлінні екологічним розвитком території / Д. Якушев // Право та державне управління: збірник наукових праць / за ред. О. Покатаєвої. – Запоріжжя : КПУ, 2017. – № 2(27). – С. 121–125.

Якушев Д. В. Оценивание результативности управления экологическим развитием территории

В статье рассмотрены особенности планирования экологических проектов по обеспечению решения проблемных вопросов. Обобщены наработанные концептуальные аспекты, связанные с реализацией проектов устойчивого развития. Приведены организационные признаки проектно-ориентированного управления устойчивым развитием территории и предложена соответствующая модель для оценки результативности управления экологическим развитием территориальных громад.

Ключевые слова: *экологический проект, модель управления, проектный подход, устойчивое развитие, территориальная громада.*

Yakushev D. V. Estimation of the effectiveness of the management of the ecological development of the territory

In the article features of planning of ecological projects on maintenance of the decision of problem questions are considered. Generally developed conceptual aspects related to the implementation of sustainable development projects. The organizational features of the project-oriented management of the sustainable development of the territory are given and an appropriate model is proposed for assessing the effectiveness of managing the ecological development of territorial communities.

Key words: *ecological project, management model, project approach, sustainable development, territorial community.*